

Csizér Kata – Holló Dorottya –
Károly Krisztina (szerk.)

Dinamikus csoport, dinamikus tanulás

A csoportdinamika szerepe
a nyelvtanulásban

Budapest: Tinta Könyvkiadó,
2011. 282 p.

Magyarországon az utóbbi évtizedben egyre inkább előtérbe került a nyelvtanulási folyamatot és annak eredményességét befolyásoló tényezők vizsgálata. Az iskolai nyelvtanulás alapvetően osztálytermi környezetben történik. De vajon hogyan befolyásolja a csoport légköre, kohéziója, a tagok együttműködése a nyelvtanulók motivációját és a tanulás eredményességét? Mi a tanár szerepe a csoportfolyamatok befolyásolásában, milyen feladatokkal fejlesztheti a csoportdinamikát és a tanulók nyelvtudását? A *Dinamikus csoport, dinamikus tanulás* című kötet 12 tanulmánya ilyen és ehhez hasonló kérdésekre keres választ azzal a céllal, hogy különböző oktatási környezetben elemezze a csoportdinamikai folyamatok kapcsolatát a nyelvtanulási motivációval és az eredményességgel.

A kötet szerzői az ELTE Angol–Amerikai Intézetének oktatói, végzett hallgatói, doktoranduszai és gyakorló pedagógusok. Ebből következik, hogy különböző szakmai háttérrel rendelkeznek, ezért több szempont szerint vizsgálják a csoportdinamika szerepét a nyelvtanulásban. Ez a széles szakmai háttér teszi lehetővé, hogy szorosan összekapcsolódjon, és egymást erősítse a kutatói és a tanári szint.

A könyv rövid szerkesztői *Előszóval* indul, amely lényegre törően foglalja össze a kötet felépítését és a tanulmányok közötti kapcsolatokat. Az első rész vázolja az empirikus vizsgálatok elméleti hátterét, míg a második részben olyan kutatások találhatók, amelyekben a szerzők a csoportdinamika és a nyelvtanulási motiváció, valamint a teljesítmény közötti összefüggéseket vizsgálták. A kötet harmadik része a csoportdinamika jelentőségét hangsúlyozza különböző oktatási helyze-

tekben, végül olyan technikákat mutat be, amelyeket gyakorló nyelvtanárok alkalmazhatnak a csoportfolyamatok alakításában.

Csizér Kata *A csoportdinamikai folyamatok jelentősége a nyelvtanulásban: elméleti áttekintés* című tanulmányában először a szociálpszichológia nézőpontjából ismerteti a csoportkutatások fontosabb eredményeit, majd a nyelvtanulásra összpontosítva vázolja a csoportfolyamatok és az idegennyelv-tanulási motiváció kapcsolatát, végül tárgyalja a csoportdinamika osztálytermi környezetben történő vizsgálatának lehetőségeit. Ezzel megalapozza a kötet empirikus kutatásait, amelyekben változatos módszerekkel elemezték a csoportmechanizmusokat.

A könyv három kvantitatív kutatás eredményeiről számol be. E vizsgálatok közös célja, hogy feltárják a diákok és a tanárok csoportdinamikai folyamatokkal kapcsolatos vélekedését és ezek összefüggéseit a nyelvtanulási motivációval, valamint a nyelvtanulás eredményességével. Jánosházi Orsolya és Csizér Kata *Nyelvtanulási motiváció a csoportdinamika tükrében: a csoport hatása a tagok motivált viselkedésére* című írásában egy kisvárosi, két tanítási nyelvű gimnázium 11. és 12. osztályosainak körében lebonyolított kérdőíves vizsgálat eredményeiről számol be. A kutatás célja az volt, hogy a csoportdinamikai és a motivációs tényezők között összefüggéseket tárjanak fel. A motivált tanulási viselkedés a vizsgált tényezők közül szoros kapcsolatot mutatott a csoportvezető szerepével, a csoporton belül átélt sikerélménnyel, valamint a tagok közötti pozitív viszonyal. Ezek alakításában a vezetőnek kiemelt szerepe van, ami azt jelzi a nyelvtanárok számára, hogy célszerű törekedni a csoporton belüli sikerélmények biztosítására, mert ez pozitív irányban befolyásolhatja a diákoknak az idegen nyelv tanulására tett erőfeszítését.

E gondolatmeneten továbbhaladva Herendi Katalin és Fekete Éva *Csoportmunka és a nyelvtanulási motiváció* című munkájukban a csoportdinamikai folyamatokat elemezték egy önbevalláson alapuló kérdőív segítségével

középiskolás és felnőtt nyelvtanulók körében. Kutatásukban a résztvevőknek a csoportmunkáról alkotott véleményét és ennek a motivált viselkedésre gyakorolt hatását elemezték. Eredményeik szerint a csoportmunka során a felnőttek jobban igyekeznek angolul beszélni, és aktívabban dolgoznak. Ez a szerzők szerint azzal magyarázható, hogy ők a középiskolai diákokhoz képest a nyelvtanulás közeli hasznát is látják. E felmérés legfontosabb tanulása, hogy a csoportmunka elvégzésébe fektetett erőfeszítések, az angol nyelv használata és a csoportban átélt sikerélmények hatással vannak a nyelvtanulók motivált viselkedésére. A csoportmunkához pozitívabban viszonyulnak az angolnyelv-tudásukat középfokúnak ítéelő válaszadók, mint a nyelvtudásukat alapfokúnak tartó megkérdezettek. Ez azt jelezheti a tanároknak, hogy a kezdő nyelvtanulókat sokkal inkább ösztönözni és segíteni kellene a csoportmunkában való aktív részvételre, ezért szükséges a csoportdinamikát erősítő feladatok alkalmazása is.

Vukics Gergely írásának célja annak bemutatása, hogy a nyelvtanulók csoportról alkotott véleménye és a közösségen belüli kapcsolatok milyen hatást gyakorolnak a motivált viselkedésre. E cél elérése érdekében a kérdőív, a szociometriai felmérés és a tanári interjú módszerének közös alkalmazásával vizsgálta egy Budapesthez közeli gimnázium négy különböző évfolyamán tanuló diákoknak a saját tanulóközösségükhöz fűződő attitűdjeit, a csoporton belüli kapcsolatait, ezek összefüggéseit a nyelvtanulási motivációval, valamint a négy csoportot tanító tanároknak a csoportdinamikával és az általuk vezetett tanulócsoporttal kapcsolatos vélekedését. A kutatás eredményei megerősítik azt a tanári tapasztalatot, hogy azok a diákok motiváltabbak az idegen nyelv elsajátítására, akik pozitívabban viszonyulnak a csoportjukhoz, és jobban együttműködnek társaikkal.

E három kvantitatív kutatás eredményeire támaszkodva Kivovics Judit *A csoportdinamika szerepe az angol nyelvtanuló csoportok működésében – intervenció esettanulmány*

és Tóth Katalin *A csoportdinamika szerepe kezdő tanulók idegennyelv-elsajátításában* című tanulmányukban osztálytermi környezetben végzett kismintás kísérleti és kontrollcsoportos vizsgálataik eredményeiről számolnak be. Ezekben azt elemezték, hogy a csoportdinamikai folyamatokat elősegítő feladatok milyen hatást gyakorolnak a tanulók interperszonális kapcsolataira és a nyelvtudásuk fejlődésére. A kísérleti csoportban alkalmazott feladatok célja, hogy a nyelvi készségek fejlesztésén túl erősítsék a csoportkohéziót és a közösségen belüli kapcsolatokat. A kutatók mindkét vizsgálatban nagyon gazdag eszköztárral (szintfelmérő teszt, szociometriai és csoportértékelési kérdőív, a tanár és a diákok feljegyzései) elemezték a feladatok beválását. Kivovics Judit B1-es szintre készülő csoportban, Tóth Katalin pedig kezdő nyelvtanulók körében a nyelvi funkciók (például bocsánatkérés, üdvözlés, kérdés, panasz) tanulásán keresztül vizsgálta a csoportdinamikai folyamatokat figyelembe vevő feladatok működését. Ezek alkalmazásával mindkét kutatásban a kísérleti csoportban erősödtek jobban a kölcsönös kapcsolatok, e csoporton belül bátorítóbb légkör alakult ki, amely a kontrollcsoporthoz képest növelte a nyelvtanulási motivációt, és pozitív hatást gyakorolt a tanulók eredményességére.

Az eredményes nyelvtanulási folyamat elképzelhetően a megfelelő célok kitűzése, a folyamat nyomon követése és értékelése nélkül. A tanulási célok kijelölésében, a diákok és a tanár céljainak összehangolásában a csoportdinamikának jelentős szerepe lehet. Ezeket vizsgálja Mezei Gabriella *Csoportstruktúrák és a csoportdinamika* című írásában, melyben nyolc nyelvtanárral készített interjúkutatásának eredményeit mutatja be. A szerző rávilágít arra, hogy a megkérdezettek számára komoly kihívást jelent a célok folyamatos követése, felülvizsgálata, valamint gondot okoz a diákok céltalansága. A cikk lényeges következtetése, hogy a diákokat be kell vonni a célok meghatározásába, nyomon követésébe, amit a csoportdinamikai folyamatok is elősegíthetnek.

Ehhez a területhez szorosan kapcsolódik Szénásiné Steiner Rita *Tanulásmódszertan és tanulói együttműködés az általános iskolai angolórákon* című tanulmánya, melyben a *Rajtam múlik* tanulássegítő program jellemzőit mutatja be. A program arra a koncepcióra épül, hogy az önszabályozó tanulás tanulható, tanítható és tanítandó folyamat, mely képessé teszi a diákokat arra, hogy a saját tanulási céljaikat meghatározzák, különböző módszerek alkalmazásával a tanulási folyamatukat nyomon kövessék és értékeljék. A program elsődleges célja, hogy osztálytermi környezetben segítse ezt a folyamatot. A szerző ismerteti a program célkitűzéseit, alapelveit, tematikáját, majd egy kétéves fejlesztés eredményeiről számol be, melyben a program hatását 5. osztályos diákok körében vizsgálta megfigyelésekkel, interjúkkal és a tanulók írásbeli produktumainak elemzésével. Ennek tanulságai szerint a diákok számos, az önszabályozó tanulást fejlesztő technikát ismertek meg, ami segítette őket a céljaik meghatározásában, a tanulási folyamatuk megtervezésében és irányításában, pozitívan befolyásolta az önértékelésüket, az órai aktivitásukat, a társaikkal való együttműködésüket és önálló ismeretszerzésüket. Kíváncsian várjuk a *Rajtam múlik* program további kipróbálásának eredményeit és szélesebb körű bevezetésének tanulságait.

A kötet több tanulmánya mutatja be a csoportdinamikai folyamatok jelentőségét különböző oktatási helyzetekben. Ezek közül Vámos Gabriella *Osztálytermi kutatás diszlexiás tanulók pszichés és magatartás-problémáinak kezelésére felső tagozatos általános iskolások csoportjában* című munkájában egy etnográfiai kutatás eredményeiről számol be, amelyben egy éven át követte csoportban tanuló 6. osztályos diszlexiás diákok nyelvtanulási folyamatát és nyelvi fejlődését. A kutató ehhez számos módszert alkalmazott: portfóliót állított össze a tanulási folyamatról, megfigyeléseket végzett, interjúkat készített, és kérdőíveket töltetett ki a fejlesztésben nem részt vevő megfigyelővel, valamint interjúk segítségével a tanulócsopor-

tot tanító további tanárokat is bevonta a vizsgálatba. Mindezek mellett a diákok produktumait is elemezte. A szerző szemléletes példákkal érzékelteti a tanulási folyamat elején átélt problémákat és azok kezelését, valamint a csoport hatékonyabb működésére alkalmazott fejlesztő módszerek hatását a tanulók nyelvtudásának alakulására, személyes és szociális kompetenciájuk fejlődésére.

Szalay Krisztina *Együttes élmény: a csoportdinamika szerepe angol szakos irodalomszemináriumon* és Szesztay Margit *Az interaktív szemináriumok dinamikája: az érem két oldala* című tanulmányukban megfigyeléseik alapján arról számolnak be, miként alakulnak a csoportdinamikai folyamatok angol szakos egyetemi hallgatók szemináriumán. Szalay Krisztina egy irodalomszeminárium tapasztalatainak összegzése alapján jellemzi az együttes élmény szerepét, amely akkor valósul meg, ha a csoporton belül érzelmi többlet is megjelenik, és élményközösség jön létre. Ennek előfeltétele a megfelelő csoportdinamika kialakítása. Szesztay Margit azt hangsúlyozza, hogy az interaktív szemináriumok akkor lehetnek igazán eredményesek, ha a konkrét tanulási tartalom elsajátításán keresztül törekszünk a csoportfolyamatok alakítására és átélésére, valamint a tanár és a diák szempontjából is fejlesztjük a csoportdinamikát. A szerzők számos példával támasztják alá magyarázataikat, és rávilágítanak arra, hogy a csoportfolyamatok tudatos, szisztematikusan alakítására a felsőoktatásban is nagyobb hangsúlyt kell fektetni.

A kötet zárófejezete Holló Dorottya: *A jó csoport – csoportdinamika a nyelvórán* című írása. Ebben a szerző az empirikus vizsgálatok tanulságai alapján gyakorló tanárok számára mutat be olyan módszereket, amelyek könnyen alkalmazhatók nyelvórán, és amelyekkel alakítani és segíteni lehet a csoportdinamikát, a csoport légkörét, kohézióját, a tagok közötti együttműködést, az együttes élmény megjelenését. A szerző a tanulmány első részében az osztálytermi munka feltételeit veszi számba, majd a csoportfolyama-

tokat fejlesztő feladatokra mutat példákat. Ezek mindegyike tartalmazza a csoportdinamikai és a nyelvi célt, valamint a megoldásukhoz szükséges nyelvi szintet, a feladat lebonyolításának jellemzőit és különböző változatait. A szerző a példák bemutatását követően hangsúlyozza, hogy a feladatok „nem vesz[nek] el időt a szokásos nyelvórai feladatoktól, hiszen a csoportdinamikai és nyelvoktatási célok jól ötvözhetők” (279).

A kötet írásai több ponton érintkeznek, és ezzel átfogó képet adnak a csoportdinamika osztálytermi jellemzőiről, ugyanakkor a szerzők más-más aspektusból, változatos kutatási módszerekkel vizsgálják az azonos témákat. A kötet kereszthivatkozásai segítik az olvasó elmélyedését az adott részterületen belül. Lényeges kiemelni, hogy minden tanulmány végén függelékben megtalálhatók a felhasznált adatgyűjtő eszközök (kérdőívek, interjúk, a csoportdinamikai folyamatokat figyelembe vevő feladatok leírásai, megfigyelési táblázatok). A kötet szakmai értékét tovább növeli a tanulmányokban hivatkozott gazdag, naprakész hazai és nemzetközi szakirodalom.

A kötetet haszonnal forgathatják azok a kutatók, akik a csoportdinamikai tényezők és a nyelvtanulási motiváció, illetve az eredményesség közötti összefüggések feltárására vállalkoznak, valamint azok a nevelési és oktatási szakemberek is, akik a tanulmányokból részletes képet szeretnének kapni a csoportdinamika osztálytermi megjelenéséről. Ezt az olvasóközönséget segítheti, hogy az egyes tanulmányok utalnak az adott vizsgálat korlátaira, a levont következtetések érvényességére, illetve további kutatási célokat és kérdéseket fogalmaznak meg. Minden tanulmány részletesen tartalmazza a kutatás lebonyolítását, eszközeit és eredményeit, ezáltal megteremt annak lehetőségét, hogy ezeket új kutatási kontextusban alkalmazva az eredmények összehasonlíthatóak legyenek.

A kötetből különböző oktatási környezetben dolgozó nyelvtanárok, valamint tanár szakos hallgatók egyaránt fontos információkat szerezhetnek a csoportfolyamatok szere-

péről. Emellett segítséget kaphatnak a csoportok működésének támogatásához, mert a könyv olyan feladatpéldákat is tartalmaz, amelyek a konkrét nyelvtanítási célok és tartalmak mellett elősegíthetik a csoportdinamika osztálytermi környezetben való alakítását. Több tanulmány szerzője egy-egy tanulócsoporthoz belül vizsgálta a feladatok működését, a csoport fejlődését és eredményességét, ezért a kötet azt is lehetővé teszi, hogy a tanárok a tanulmányok végén található eszközöket felhasználva és saját céljaikhoz igazítva nyomon kövessék az általuk vezetett tanulóközösség fejlődését, a tagok kapcsolatát, a csoportdinamikát erősítő feladatok beválását.

Összegezve: a *Dinamikus csoport, dinamikus tanulás* című kötet szerzői osztálytermi környezetben vizsgálják a csoportfolyamatok alakulását, mutatják be alakításának módszereit és eszközeit. A csoportkutatás a hazai szakirodalomban eddig kevés figyelmet kapott, mégis a tanári gyakorlat szempontjából fontos tudni, hogyan kell a tanulóközösséget úgy megszervezni és fejleszteni, hogy a nyelvtanulási folyamat minél eredményesebb legyen. E kötet különböző nézőpontból, szakmai igényességgel mutatja be ezt a területet, ezért joggal számíthat széles olvasóközönségre.

Vigh Tibor

Kovács László

Fogalmi rendszerek és lexikai hálózatok a mentális lexikonban

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2011. 227 p.

Kovács László ebben a művében a pszicholingvisztika egyik kiemelt fontosságú területének, a mentális lexikonnak a vizsgálatára hívja olvasóját. Ennek során – a témával kapcsolatos jelentős tudományos eredményeket alapul véve – a mentális lexikon elemzésének újfajta megközelítését tárja elénk. Kutatásának